

О. М. Саковська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Уманський національний університет садівництва
ORCID ID: 0000-0003-2676-6170

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.21—22.54

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

O. Sakovska,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Tourism, Hotel and Restaurant Business, Uman National University of Horticulture

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF COOPERATION DEVELOPMENT IN THE FIELD OF AGRICULTURE: PROBLEMS AND SOLUTIONS

У статті досліджено питання формування концептуальних основ розвитку кооперації у сфері сільського господарства, зокрема заходів, що вживаються на державному рівні задля розвитку кооперативів. Вказано, що сільськогосподарська кооперація є комплексною системою, діяльність якої спрямована на розвиток сільського господарства і сталий розвиток сільських територій. З'ясовано, що на сучасному етапі розвитку, кооперація характеризується нестабільністю та невизначеністю. Встановлено, що одним із ключових факторів, які гальмують розвиток сільськогосподарської кооперації, є недосконалість чинного законодавства, яким регулюється діяльність сільськогосподарських кооперативів. Зазначено, що розвиток та підтримка кооперативного руху на селі дасть змогу вирішити комплекс соціально-економічних завдань, пов'язаних з підвищенням рівня життя сільського населення, зниженням рівня бідності на селі, розбудовою інфраструктури, розвитком аграрного сектору, і, як наслідок, покращення економіки, як на рівні регіону так і країни.

Визначено ключові проблеми, що перешкоджають ефективному розвитку кооперативного руху на селі. Розроблено комплекс практичних рекомендацій із вирішення проблемних питань у зазначеній сфері, зокрема щодо державної підтримки сільськогосподарських кооперативів і підвищення рівня їх продуктивності.

Agricultural cooperation is one of the important tools to support agricultural activities of the countryside. In recent years, the economic sector of Ukraine related to agriculture has faced a difficult situation, characterized by devaluation of rural residents, low motivation to work, lack of proper infrastructure, youth emigration, depopulation of rural areas and more. Therefore, the development and support of the cooperative movement in rural areas, particularly in the field of agriculture, will solve a set of socio-economic problems related with reduction of the urbanization volume, improvement of the living standards of the rural population, reduction of the rural poverty, infrastructure development, development of an agricultural sector, and as a result, economic improvements, both at the regional and national levels in general.

But, at present, the current stage of cooperation is characterized by instability and uncertainty. Despite the support measures implemented at the state level, the contribution of cooperation to the economic indicators of the country's development is minor. Thus, the study of the development of cooperation in the field of agriculture is currently gaining special relevance and requires further theoretical and methodological research.

The article examines the formation of conceptual foundations for the development of cooperation in the field of agriculture, in particular the measures taken at the state level for the development of cooperatives. It is indicated that agricultural cooperation is a complex system, the activities of which are aimed at the development of agriculture and sustainable development of rural areas. It was found that at the present stage of development cooperation is characterized by instability and uncertainty. It is established that one of the key factors hindering the development of agricultural cooperation is the imperfection and desuetude of the current legislation, which regulates the activities of agricultural cooperatives.

The key problems that hinder the effective development of the cooperative movement in rural areas have been identified. A set of practical recommendations for solving problematic issues in this area has been developed, particularly for the state support of agricultural cooperatives and increasing of their productivity.

Ключові слова: кооперація, сільське господарство, державна підтримка, розвиток, стратегія, сільська територія.

Key words: cooperation, agriculture, state support, development, strategy, rural area.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільськогосподарська кооперація є одним з важливих інструментів підтримки аграрної діяльності на селі. За останні роки в економічному секторі України, пов'язаному із сільським господарством, склалася непроста ситуація, що характеризується знеціненням праці сільських жителів, низькою вмотивованістю до праці, відсутністю належної інфраструктури, виїздом молоді, депопуляцією сільських територій тощо. Тому розвиток та підтримка кооперативного руху на селі, зокрема, у сфері сільського господарства, дасть змогу вирішити комплекс соціально-економічних завдань, пов'язаних із зниженням урбанізаційних показників, підвищенням рівня життя сільського населення, зниженням рівня бідності на селі, розбудовою інфраструктури, розвитком аграрного сектору, і, як наслідок, покращення економіки як на рівні регіону так і країни загалом.

Тому дослідження питань розвитку кооперації у сфері сільського господарства наразі набуває особливої актуалізації та потребує подальших теоретико-методичних досліджень.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед публікацій, присвячених вивченню питання розвитку кооперації, особливої уваги заслуговують праці Гайдуцького П.І. [4], Клокар О.О. [3], Лузана Ю.Я. [1], Лупенка Ю.О. [4], Маліка М.Й. [1], Мосійчук Н.О. [2], Скидана О.В. [6], Саблука П.Т. [4], Ушкаренко Ю.В. [13], Фінашиної Г.В. [7], Чурилової Т.М. [5], Шпикуляка О.Г. [13], Чмут А.В. [13] та ін.

Так, Малік М.Й. та Лузан Ю.Я. зазначають, що "в умовах глобалізації економіки важливим є розвиток сільськогосподарської кооперації та доступ особистих селянських і фермерських господарств до ринків аграрної продукції. Кооперація як особлива форма соціально-економічної діяльності характерна для всіх економічних систем" [1, с. 3].

Мосійчук Н. О. зауважує: "Для розвитку кооперації необхідна реальна підтримка з боку державних органів, впорядковане нормативно-правове поле діяльності для підприємств. Основними проблемами розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні можна визначити незавершеність реорганізації та структурної перебудови аграрної сфери, надзвичайно слабку матеріально-технічну базу кооперативів, особливо на фондомістких напрямках сільськогосподарського виробництва, недоступність кредитів та слабку фінансову підтримку розвитку сільськогосподарської кооперації з боку держави" [2, с. 30].

"Комплексний розвиток сільських територій та різних форм зайнятості сільського населення, можливий лише за умови налагодження ефективної сільськогосподарської кооперації в аграрному секторі економіки", — зазначає Клокар О.О. [3, с. 16].

Гайдуцький П.І., Саблук П.Т., Лупенко Ю.О. дійшли висновку, що "розвиток кооперації, особливо на початковому етапі, потребує державної підтримки, важливим чинником якої є розробка і реалізація спеціальних державних програм" [4, с. 190].

"Кооперативна модель сільського господарства має всі можливості для подолання нинішньої аграрної кри-

зи та стимулювання розвитку сільського господарства України. Світова практика кооперативного руху протягом багатьох років незмінно доводила і продовжує демонструвати високу результативність своїх економічних і соціальних функцій у розвитку аграрного й агропромислового виробництва", — вказує Чурилова Т.М. [5, с. 262].

"Становлення ефективної аграрної економіки потребує розвитку повноцінного інституту сільськогосподарської кооперації. Необхідність стимулювання розвитку сільськогосподарського кооперативного руху на сьогоднішній день є об'єктивною необхідністю, за рахунок чого можуть бути прискорені бажані позитивні зміни в економіці. Внаслідок обмеженої ресурсної бази розвиток сільськогосподарської кооперації стає особливо важливим для держави. Оскільки в найближчій перспективі інвестиційна привабливість і можливості аграрної сфери залишатимуться обмеженими, сільськогосподарські кооперативи потенційно виступають головним каталізатором розвитку сільського господарства в цілому", — вказує Скидан О.В. [6].

"Механізм сільськогосподарської кооперації — це динамічна система, що складається з ряду складових (функціональної, цільової, керуючої підсистем і підсистем забезпечення) та елементів (правового, інформаційного, фінансово-кредитного, інноваційного, економічного, організаційного, інвестиційного, екологічного), ефективного функціонування та тісна взаємодія яких забезпечує задоволення різних потреб членів сільськогосподарських кооперативів, кооперативних організацій, об'єднань та інших суб'єктів господарювання. При цьому, механізм сільськогосподарської кооперації можливо розглядати як знаряддя, систему та процес", — реєструє у своїй роботі Фінашина Г.В. [7, с. 177].

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Аналіз представлених у науковій літературі дослідницько-популярних теорій і концепцій дав змогу всебічно оцінити проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні та зробити висновок по недостатності вивчення питання прикладного характеру, зокрема, стосовно підвищення рівня ключових засад розвитку кооперативного руху на селі, а тому потребує проведення ґрунтовних досліджень.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є вивчення питання стосовно формування концептуальних основ розвитку кооперації у сфері сільського господарства, зокрема заходів, що вживаються на державному рівні задля розвитку кооперативів.

Завданнями дослідження є визначення проблемних питань щодо розвитку кооперації на селі та надання практичних рекомендацій з вирішення даного питання.

Під час проведення дослідження використовувалися методи: абстрактно-логічний — при формулюванні мети і завдань дослідження; метод порівняльного аналізу — при аналізі інформаційних джерел, що характеризують роль сільськогосподарських кооперативів у забезпеченні зайнятості і підвищення рівня добробуту населення; індуктивний і дедуктивний методи — для виз-

начення ролі сільськогосподарської кооперації у розвитку аграрного сектору економіки та формуванні відповідних висновків; критичного аналізу — при дослідженні питання підтримки розвитку кооперації у сфері сільського господарства на державному рівні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сільськогосподарська кооперація є комплексною системою, яка складається із сільськогосподарських виробничих і споживчих кооперативів, які у свою чергу формуються на основі співпраці сільськогосподарських товаровиробників, діяльність яких спрямована на розвиток сільського господарства і сталий розвиток сільських територій.

Згідно з Законом України "Про кооперацію" та Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію", кооперація — це система кооперативних організацій, створених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів; сільськогосподарська кооперація — система сільськогосподарських кооперативів, об'єднань, створених з метою задоволення економічних потреб членів кооперативу [8; 9].

Сучасний етап розвитку кооперації характеризується нестабільністю та невизначеністю. Попри заходи підтримки, що реалізуються на рівні держави, внесок кооперації в економічні показники розвитку країни, є малозначними.

"В Україні як число сільськогосподарських кооперативів та сільськогосподарських товаровиробників, які є їх членами, так і їх частка у загальному обсязі реалізації сільськогосподарської продукції залишається мізерною. Так, частка сільськогосподарських виробничих кооперативів у загальному обсязі виробленої сільськогосподарської продукції в Україні складає менше 1%, а кількість фізичних осіб-членів сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є меншою за 30000 осіб, що складає менше 0,2% сільського населення України" [10].

Організаційна структура сільськогосподарського ринку України характеризується великою часткою індивідуального виробництва, представленого домогосподарствами, особистими селянськими господарствами та фермерськими господарствами. Загальноприйнятим у всьому розвиненому світі способом підвищення ефективності малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників є їх об'єднання у різні форми організацій виробників з метою спільного виробництва, доступу до фінансових та матеріальних ресурсів та просування своєї продукції. У свою чергу одною з найбільш поширених і ефективних форм об'єднання сільгосптоваровиробників є сільськогосподарські кооперативи, частка яких на аграрному ринку ЄС складає 40—50%, а в окремих державах та секторах доходять до 70% [10].

За даними Державної служби статистики України станом на 1 травня 2017 року у державі зареєстровано 1023 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та 992 сільськогосподарських виробничих кооперативів [11].

"Основними недоліками чинного законодавчого регулювання у сфері сільськогосподарської кооперації

є його розпорошеність та неузгодженість, а також невідповідність закріпленої у ньому моделі сільськогосподарської кооперації сучасним реаліям та потребам. Зокрема положення основних актів законодавства в сфері сільськогосподарської кооперації, а саме положення Цивільного та Господарського кодексів України щодо кооперації, Закони України "Про кооперацію" та "Про сільськогосподарську кооперацію", не узгоджені між собою та роблять акценти на різних типах кооперативів. Більш того, у чинному Законі України "Про сільськогосподарську кооперацію" визначаються лише особливості утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів, при цьому зі значним "зміщенням" такого спеціального законодавчого врегулювання виключно щодо сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з неприбутковим статусом. На практиці для сільгосптоваровиробників такий законодавчий підхід не є зручним та зрозумілим у користуванні, спричиняє вимушені колізії при застосуванні чинного законодавства й несе додаткові витрати на юридичний супровід та вирішення правових спорів" [10].

Не виправдав себе на практиці й жорсткий поділ сільськогосподарських кооперативів на виробничі та обслуговуючі. Так, змінами, внесеними до Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" у 2012 році, основний акцент у розвитку кооперації на селі було зміщено на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Однак на практиці положення чинного Закону щодо неприбуткового статусу таких кооперативів, поєднані з встановленими цим Законом та Податковим кодексом України ознаками такого статусу, а саме можливістю здійснення операцій виключно з членами кооперативу, заборонаю сільськогосподарського кооперативу набувати право власності на продукцію та реалізовувати її від свого імені, неможливістю законного здійснення виплат на паї та їх повернення у разі ліквідації кооперативу, суттєво обмежили можливості для розвитку обслуговуючих кооперативів та знизили їх конкурентоздатність [10].

Але водночас зауважимо, що саме сільськогосподарська кооперація, поєднуючи в собі економічні та соціальні чинники, може стати (за умов належного законодавчого регулювання) однією з перспективних форм розвитку сільського господарства в Україні.

Для успішного розвитку кооперації необхідно удосконалювати способи і інструменти державної підтримки, надавати допомогу в оновленні матеріально-технічної бази кооперативів. Підвищенню економічної ефективності господарської діяльності кооперативів сприятиме й інтенсифікація сільського господарства, переведення його на інноваційний шлях розвитку.

Наразі на державному рівні вжито певних кроків щодо покращення ситуації у сфері сільськогосподарської кооперації. Так, новою редакцією Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 21.07.2020 (законопроект від 29.08.2019 р. № 856) [12] передбачалося урегулювання ключових питань створення та діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні в єдиному законодавчому акті. Передбачено створення комплексної та зручної у користуванні законодавчої основи для сільськогосподарської кооперації, а також усунення існуючих на сьогодні колізій між різними законодавчими актами з цього питання.

Новою редакцією Закону "Про сільськогосподарську кооперацію" зберігається можливість для діючих сільськогосподарських кооперативів, за їх бажанням, продовжувати свою діяльність в умовах та з особливостями, які фактично ідентичні тим, за яких вони були утворені.

"Передбачено можливість утворення сільськогосподарського кооперативу, який здійснюватиме свою діяльність без мети одержання прибутку (з поширенням на нього обмежень щодо виду діяльності, операцій з нечленами та переходу права власності, які сьогодні існують для сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів). Статутом сільськогосподарського кооперативу, який діє з метою одержання прибутку, також може бути передбачено обов'язкову трудову участь у діяльності сільськогосподарського кооперативу його членів — фізичних осіб (як це передбачено для сільськогосподарських виробничих кооперативів)" [12].

Також передбачається можливість утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативних об'єднань — так званих кооперативів другого рівня, які є поширеними у світі. Водночас для сільськогосподарських кооперативів (сільськогосподарських кооперативних об'єднань) зберігається й право засновувати та бути членами у кооперативних об'єднаннях, що утворюються відповідно до Закону України "Про кооперацію".

Законом закріплено та розкрито зміст таких принципів утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів (сільськогосподарських кооперативних об'єднань): добровільність та відкритість членства у сільськогосподарському кооперативі, сільськогосподарському кооперативному об'єднанні; демократичність; обов'язковість участі члена сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського кооперативного об'єднання у його господарській та іншій діяльності; автономність і незалежність; сприяння розвитку сільськогосподарської кооперації (освіта, навчання, інформація); співпраця між кооперативами; урахування інтересів територіальної громади [12].

Згідно з цими принципами, які відповідають загально визнаним принципам кооперації Міжнародного кооперативного альянсу, та з врахуванням досвіду інших розвинених держав закладаються чіткі основи управління кооперативом, визначаються права та обов'язки його членів у процесі діяльності сільгоспкооперативу, запроваджуються спеціальні положення щодо кооперативної освіти, участі сільськогосподарських кооперативів у реалізації соціальної функції на селі.

"Законом закладається ефективна модель економічної діяльності сільськогосподарського кооперативу, яка дозволяє підвищити його конкурентоздатність на аграрному ринку, запобігає подвійному оподаткуванню (як на рівні кооперативу, так і на рівні його членів), дає можливість діяти як з метою отримання прибутку, так і зберегти за собою неприбутковий статус.

Прикінцевими та перехідними положеннями Закону внесено зміни до Господарського та Цивільного кодексів, Законів України "Про кооперацію", "Про фермерське господарство", "Про особисте селянське господарство", а також положення, які врегульовують перехідні відносини щодо діяльності сільськогосподарських виробничих кооперативів, сільськогосподарських

Рис. 1. Алгоритм ключових дій щодо проведення державної політики у напрямі інноваційного розвитку сільськогосподарських кооперативів

Джерело: побудовано автором на основ проведеного дослідження.

обслуговуючих кооперативів, а також кооперативних об'єднань сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, зареєстрованих на момент набрання чинності цим Законом" [12]. Але наразі Закон, за підписом Президента, повернуто ініціаторам та розробникам на доопрацювання.

Зважаючи на вищевикладене, на нашу думку, державна політика стосовно інноваційного розвитку кооперативного руху повинна бути спрямована на створення механізмів стимулювання зростання кількості кооперативних формувань на селі.

Алгоритм проведення державної політики інноваційного розвитку кооперативного руху відображено на рисунку 1.

Проведене дослідження та аналіз рисунка 1, дали змогу виявити декілька ключових проблем, що перешкоджають ефективному розвитку сільськогосподарських кооперативів і підвищенню рівня їх продуктивності. Виявлені проблеми можна ранжувати так:

— По-перше — земельні питання, тобто питання, пов'язані з оформленням права власності на землю та іншою інституціоналізацією земельних відносин.

У зв'язку з відсутністю законодавчо оформлених прав власності на землю члени кооперативу не можуть використовувати свою земельну ділянку у якості заставного активу, отримати під нього кредит. У зв'язку з цим виникають перешкоди для подальшого розвитку кооперативних формувань розширити своє господарство за рахунок збільшення площі земельних ділянок. Як наслідок, значні площі земель сільськогосподарського призначення залишаються необробленими.

Невизначеність права власності на сільськогосподарську землю породжує психологію "тимчасового власника" у тих, хто на ній працює. Не дає змоги їм здійснювати довгострокове планування та вкладати довгострокові інвестиції, спрямовані на збереження якості і підвищення родючості земель.

Проблема може бути вирішена за умови розв'язання таких питань:

1. Удосконалення нормативно-правової бази щодо регулювання обігу сільськогосподарських земель (Земельний та Господарський кодекс, інші закони, що регулюють правовідносини у сфері землі), а також прийняття відомчих підзаконних актів, спрямованих на спрощення оформлення права власності на земельні паї:

- спрощення кадастрового обліку;
- спрощення реєстрації прав власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які належать одному власнику або знаходяться в частковій власності у формі паїв;
- зниження витрат, пов'язаних із землевпорядними роботами;
- спрощення процедури розмежування земель сільськогосподарського призначення.

2. Надання первинних консультаційних послуг керівникам та членам кооперативів стосовно оформлення земельних ділянок у власність через систему інформаційно-консультаційних центрів (ІКЦ).

3. Сприяння членам кооперативу у переоформленні прав власності на земельну ділянку. Для цього можливе субсидування з боку держави витрат на зазначені цілі, залежно від кадастрової вартості землі в цьому регіоні, але в розмірі, що не перевищує певний фіксований розмір.

4. Субсидування відсоткових ставок за довгостроковими кредитами на придбання у власність земельних ділянок, які знаходяться на правах довічного користування. Тим самим держава змогла б значно інституціоналізувати земельні відносини і створити для сільськогосподарських кооперативів довгострокову мотивацію для господарської діяльності на землі.

— По-друге — слаборозвинена збутова та логістична інфраструктура. Оскільки кооперативи повинні провадити свою діяльність не відокремлено, а інтегруватися у систему збутової та логістичної політики, то й удосконалення потребують саме дані сторони господарської діяльності.

Указана проблема обумовлена як відсутністю збутових підприємств / організацій, які діяли б на користь

виробників, так і інфраструктури первинної переробки сільськогосподарської продукції та інфраструктури її зберігання і транспортування. Завданням держави, за таких умов, є сприяння розвитку збутової інфраструктури за рахунок стимулювання створення збутових кооперативів, підтримка інвестиційних проектів будівництва сховищ сільськогосподарської продукції, продовольчих баз з первинної переробки сільгосппродукції (упаковка, очищення, заморожування тощо).

Проблема може бути вирішена за умови розв'язання таких питань:

1. Розвиток системи сільськогосподарських споживчих кооперативів, членами яких є фермерські господарства та інші форми малого підприємництва на селі. Першочерговим завданням, у такому випадку, є створення системи сільськогосподарських споживчих кооперативів (СПОК) на принципах багаторівневості. Першим кроком могло б стати надання державної одноразової допомоги на організацію сільськогосподарських споживчих кооперативів.

2. Субсидування відсоткових ставок по кредитах на реалізацію інвестиційних проектів, спрямованих на створення та розвиток інфраструктури для зберігання, первинної переробки та транспортування продукції сільськогосподарських кооперативів.

3. Створення підприємств, які виконують функції інтеграції і координації діяльності сільськогосподарських кооперативів на основі довгострокових контрактів.

— По третє — інновації, тобто максимально можливе використання і впровадження агроінновацій сільськогосподарськими кооперативами.

Проблема може бути вирішена за умови розв'язання таких питань:

1. Розробка та реалізація освітніх програм для членів кооперативу, спрямовані на їх навчання новим управлінським технологіям щодо ведення сільського господарства, застосування нових сільськогосподарських технологій і машин, тощо.

Інструментами реалізації освітньої політики впровадження агроінновацій в сферу сільського господарства може бути:

— створення освітніх центрів при акредитованих сільськогосподарських закладах вищої освіти;

— розробка інноваційних освітніх стандартів з урахуванням специфіки ведення сільськогосподарського бізнесу за економічних невизначених умов;

— субсидування витрат на закордонні стажування та курсів підвищення кваліфікації керівників та членів кооперативів.

2. Субсидування частини витрат сільськогосподарських кооперативів на лізингові платежі, що оплачуються за лізинговими операціями щодо купівлі інноваційної високопродуктивної сільськогосподарської техніки.

— По-четверте — проблеми, пов'язані з доступом до фінансових ресурсів у сфері інвестицій.

Проблема може бути вирішена за умови розв'язання таких питань:

1. Створення гарантійних фондів для часткового (що не перевищує 50%) фінансового забезпечення повернення короткострокових і довгострокових кредитів, що

залучаються кооперативами, у тому числі за рахунок фінансових ресурсів місцевих бюджетів (кошти об'єднаних територіальних громад).

2. Створення Банку типових проектів аграрних (рослинницьких та тваринницьких) комплексів і приміщень, призначених для сільськогосподарського виробництва, які б знаходилися у відкритому доступі до Інтернет-мережі для можливого використання кооперативами;

— По-п'яте — низький рівень об'єднання кооперативних формувань у Асоціації, некомерційні організації на принципах саморегулювання, самоврядування.

Проблема може бути вирішена за умови розв'язання таких питань:

1. Підвищення ролі асоціацій та інших некомерційних організацій, що представляють малі форми підприємництва на селі, зокрема кооперативи, у розробці та реалізації державної економічної політики із розвитку сільського господарства.

2. Розробка і реалізація механізму інтеграції сільськогосподарських кооперативів з іншими формами господарювання, наприклад агрохолдингами.

Вітчизняний і міжнародний досвід засвідчує той факт, що кооперація є одним з найбільш дієвих механізмів адаптації сільського господарства до нових економічних умов.

Зазначимо, що у сільськогосподарських кооперативах економічна ефективність значною мірою залежить від рівня інтенсивності виробництва. Наразі за існуючих умов економіки найважливішими напрямками інтенсифікації виробництва, зокрема у сільськогосподарських кооперативах є застосування інтенсивних ресурсозберігаючих технологій, освоєння науково обґрунтованих сівозмін, використання перспективних високоврожайних сортів рослин і високопродуктивних порід худоби і птиці, внесення оптимальних доз мінеральних і органічних добрив, використання біологічних і хімічних методів захисту сільськогосподарських культур, зміцнення кормової бази тощо. Також підвищенню ефективності діяльності кооперативів сприятиме технічна модернізація виробництва, створення єдиної виробничого ланцюга: вирощування продукції, її переробка, зберігання, сортування, пакування і збут.

ВИСНОВКИ

Проведені в Україні аграрні перетворення привели до формування багатокладної економіки, яка передбачає різноманіття організаційно-правових форм господарювання. Однією з форм колективного господарювання на селі є сільськогосподарські кооперативи.

Ключові питання державної підтримки сільськогосподарської кооперації мають бути спрямовані на створення ефективного економічного середовища для успішного розвитку кооперативів на селі. Необхідно зробити більш доступними фінансово-кредитні ресурси, в тому числі й для розвитку матеріально-технічної бази зберігання, переробки, транспортування та реалізації сільськогосподарської продукції за рахунок пільгового кредитування, знизити податкове навантаження шляхом скасування податку на майно і скоротити страхові виплати в державних позабюджетних фондах (пенсійний, соцстраху і обов'язкового медичного страхування). Держава повинна надати допомогу в створенні май-

нової бази сільськогосподарського виробництва шляхом передачі на пільгових умовах у користування державного майна, землі, відшкодування частини витрат на виробництво. Це буде сприяти розвитку кооперації, зростання економічної активності сільського населення і його зайнятості, збільшення доходів та відродженню села.

У підсумку слід зазначити, що розвиток сільськогосподарської кооперації має стати одним з першочергових стратегічних напрямків економічної політики України. Державна підтримка кооперативного руху на селі повинна бути сталою та мати тенденцію до збільшення, оскільки за допомогою розвитку кооперативів, можна вирішити соціально-економічні проблеми на селі, зокрема підвищити рівень якості життя сільського населення, і, як наслідок — сприяти розвитку сільських територій, які наразі переживають складну економічну та демографічну кризу.

Література:

1. Малік М.Й., Лузан Ю.Я. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК. Економіка АПК. 2010. № 3. С. 3—9.
2. Мосійчук Н.О. Сучасний стан розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2018. Вип. 284. С. 24—33.
3. Клокар О.О. Сільськогосподарська кооперація в Україні: ретроспективний та перспективний аналіз ефективного розвитку. Сталий розвиток економіки. 2013. № 6. С. 16—23.
4. Гайдуцький П.І., Саблук П.Т., Лупенко Ю.О. Аграрна реформа в Україні. К.: ННЦ ІАЕ, 2005. 424 с.
5. Чурилова Т.М. Державне регулювання розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Часопис Київського університету права, 2013. Вип. 4. С. 262—265.
6. Скидан О.В. Інституціоналізація розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. Ефективна економіка. 2010. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_7_6 (дата звернення: 03.11.2020 р.).
7. Фінашина Г.В. Механізм сільськогосподарської кооперації: сутність, структура та особливості функціонування. Вісник ЖНАЕУ. 2011. № 1, Т. 2. С. 170—179.
8. Про кооперацію. Закон України Документ № 1087-IV від 15.08.2020, підстава — 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> (дата звернення: 03.11.2020 р.).
9. Про сільськогосподарську кооперацію. Закон України № 469/97-ВР від 17.07.1997 р. у редакції від 19.01.2013, підстава — 5495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.11.2020 р.).
10. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 25.06.2018 № 856. Головний правовий портал України, 2020. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GI00295A.html (дата звернення: 03.11.2020 р.).
11. Динаміка зареєстрованих сільськогосподарських кооперативів у 2019 році. Державна служба статистики України, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.11.2020 р.).
12. Прийнято Закон "Про сільськогосподарську операцію" від 21.07.2020. Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. Новинний Центр. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/196317.html> (дата звернення: 03.11.2020 р.).
13. Sakovska O., Shpykuliak O., Ushkarenko lu., Chmut A. Socio-economic institutions for development of cooperation. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Vol. 4. № 27. pp. 513—521.

References:

1. Malik, M.Y. and Luzan, Yu.Ya. (2010), "Problems of cooperation and integration relations in agroindustrial complex". Ekonomika APK, vol. 3, pp. 3—9.
2. Mosiichuk, N.O. (2018), "Current state of development of agricultural cooperation in Ukraine". Bioekonomika i agrarnij biznes Naukovij visnik NUBiP Ukraini, vol. 284, pp. 24—33.
3. Klokar, A.A. (2013), "Agricultural cooperatives in Ukraine: a retrospective and prospective analysis of effective development", Stalij rozvitok ekonomiki, vol. 6, pp. 16—23.
4. Hajduts'kyj, P.I. Sabluk, P.T. and Lupenko, Yu.O. (2005), Ahrarna reforma v Ukraini [Agrarian reform in Ukraine], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.
5. Churylova, T.M. (2013), "The State regulation of the development of agricultural service cooperatives", Chasopys Kyivs'koho universytetu prava, Vol. 4, pp. 262—265.
6. Skydan, O.V. (2010), "Institutionalization of agricultural cooperatives in Ukraine". Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 8, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_7_6 (Accessed 3 November 2020).
7. Finashyna, H.V. (2011), "Mechanism of agricultural cooperation: essence, structure and features of functioning", Visnyk ZhNAEU, vol. 1, pp. 170—179.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine "On Cooperation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> (Accessed 3 November 2020).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), The Law of Ukraine "On Agricultural Cooperation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 3 November 2020).
10. The main official site of Ukraine (2020), "The explanatory note to the draft Law of Ukraine "On Agricultural Cooperation", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GI00295A.html (Accessed 3 November 2020).
11. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2020), "Dynamics of registered agricultural cooperatives in 2019", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 3 November 2020).
12. Information Department of The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), "Accepted The Law "On Agricultural Cooperation" of 21.07.2020", URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/196317.html> (Accessed 3 November 2020).
13. Sakovska, O. Shpykuliak, O. Ushkarenko, lu. Chmut, A. (2018). "Socio-economic institutions for development of cooperation". Financial and credit activities: problems of theory and practice, Vol. 4, no. 27, pp. 513—521. *Стаття надійшла до редакції 08.11.2020 р.*